

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Пламен Маринов Ралчев,

Университет за национално и световно стопанство, гр. София

на материалите, представени за участие в конкурс

за заемане на академичната длъжност „доцент“

в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по област на висше образование **3. Социални, стопански и правни науки**
професионално направление **3.3. Политически науки (Избори и избирателни системи)**

В конкурса за „доцент“, обявен в Държавен вестник, бр. 40 от 14.05.2021 г. и в интернет страница на Пловдивски университет "Паисий Хилендарски" за нуждите на катедра „Политически науки и национална сигурност“ към Факултета по икономически и социални науки, като кандидат участва гл. ас. д-р Даниела Добрева Пастармаджиева от катедра „Политически науки и национална сигурност“ във ФИСН към ПУ „Паисий Хилендарски“.

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № Р33-3167 от 13.07.2021 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски" (ПУ) съм определен за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в ПУ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.3. Политически науки (Избори и избирателни системи), обявен за нуждите на катедра „Политически науки и национална сигурност“ към Факултета по икономически и социални науки.

За участие в обявения конкурс е подал документи единствен кандидат гл. ас. д-р Даниела Добрева Пастармаджиева от катедра „Политически науки и национална сигурност“ във Факултета по икономически и социални науки към ПУ „Паисий Хилендарски“.

Представеният от д-р Даниела Пастармаджиева комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи:

- молба по образец до ректора за допускане до участие в конкурса;
- автобиография по европейски формат;

- диплома за висше образование с придобита образователно-квалификационна степен „магистър“ - нотариално заверено копие;
- диплома за образователна и научна степен „доктор“ - нотариално заверено копие;
- списък на научните трудове;
- справка за спазване на минималните национални и допълнителните факултетни изисквания;
- анотации на материалите по чл. 65. от ПРАСПУ, включително самооценка на приносите;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- удостоверение за трудов стаж;
- документи за учебна работа;
- документи за научноизследователска работа;
- документи съобразно допълнителните изисквания на ФИСН;
- други документи

За участие в конкурса кандидатът Даниела Пастармаджиева е приложила общо 41 научни публикации, в т.ч. 3 студии, 1 монография, 1 учебно пособие и списък с 36 статии и доклади. Приемат се за рецензиране **29 научни публикации**, от които:

- Монография – 1 брой;
- Учебно помагало – 1 брой;
- Студии – 3 броя;
- Статии – 10 броя;
- Доклади – 14 броя;

Посочените научни публикации са извън тематичния и съдържателен обхват на докторската дисертация на кандидатката, не са представяни при участие в конкурса за заемане на академичната длъжност „главен асистент“, имат принос в професионално направление 3.3 Политически науки и се отчитат при крайната оценка. Не се рецензират научните трудове по дисертацията, представени в конкурс за заемане на академична длъжност „главен асистент“, както и приложените научни трудове с принос в професионални направления 3.7 Администрация и управление и 3.8 Икономика. Разпределението на научните публикации по съответни рубрики, в страната и в чужбина, е както следва: 23 в страната и 6 в чужбина.

2. Кратки биографични данни

Както е видно от представените документи, през 2007 г. Даниела Пастармаджиева придобива магистърска степен по специалност „Право“ в Университета за национално и световно стопанство, гр. София. В периода 2010-2013 г. тя е докторант в катедра „Политология“ в УНСС. През 2013 г. придобива образователно-научна степен доктор по Политология, като защитава дисертация на тема „Политически субкултури в България в процеса на преход към демокрация (партийни и поколенски субкултури: сравнителен анализ)“. От 2013 г. тя води семинарни занятия по „Политическа култура“ на студенти от УНСС. От март 2016 г. е главен асистент в катедра „Политически науки и национална сигурност“ в ПУ „Паисий Хилендарски“. В Пловдивския университет тя продължава да води лекции и семинарни занятия по основни дисциплини в обучението по „Политология“, а именно „Политическа култура“, „Избори и избирателни системи“ и „Сравнителни политически изследвания“, които са разработени от нея. По отношение на научната работа на Даниела Пастармаджиева, видно от представените доказателства до момента, тя е реализирала 50 научни разработки, част от които са в рамките на научно-изследователски проекти. На един от проектите, който е и по темата на конкурса, тя е ръководител. Кандидатът има повече от осем години преподавателски и повече от десет години научно-изследователски опит.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

От представената справка за аудиторна и извънаудиторна заетост е видно, че д-р Пастармаджиева е разработила следните учебни курсове, по които води или е водила лекции и семинарни занятия, а именно:

- Политология
- Политическа култура
- Избори и избирателни системи
- Сравнителни политически изследвания
- Парламентаризъм и правова държава.

Всички учебни курсове, освен „Парламентаризъм и правова държава“, са налични и достъпни за студентите в университетската електронна система Moodle. В електронните курсове е включена обща информация и контакт на преподавателя, разпределение на часовете в

семестъра, въпросник за изпита, материали по отделните теми, линкове за обучение в електронна среда, задания и др.

Наред с посоченото тя води и курс “Political Culture” на английски език на студенти, които се обучават в ПУ „Паисий Хилендарски“ по програма „Еразъм+“. По същата програма кандидатката е имала лекции в университета в два чуждестранни университета, а именно ISCTE – IUL в Лисабон, Португалия, през 2017 г. и в Cappadocia University, Mustafapaşa, Ürgüp, Турция през 2019 г.

По учебния курс, попадащ в обхвата на темата на настоящия конкурс, а именно „Избори и избирателни системи“ д-р Пастармаджиева е разработила учебно пособие Пастармаджиева, Д. (2020) Методи за изчисляване на изборния резултат (учебно помагало по дисциплина „Избори и избирателни системи“), Пловдив: Фаст Принт Букс, ISBN 978-619-236-179-2.

Прави впечатление активната работа на Даниела Пастармаджиева със студентите. През 2017 г. заедно със студенти предимно от специалност „Политология“, 4 курс, публикуват сборник със студентски разработки „Избори и избирателни системи“, в който студентите разглеждат всички разновидности избирателни системи. Д-р Пастармаджиева е съставител и научен ръководител на сборника. През същата година с отлична оценка защитава своята дипломна работа студентът Антони Герасимов, на когото тя е научен ръководител. Тя е и академичен наставник и в двете фази на проект „Студентски практики“. В допълнение Даниела Пастармаджиева е ръководител на студентски научно-изследователски проект, посветен на избирателните системи на страните членки на Европейския съюз. В него участват десет студента и двама докторанти. Положително е, че в този проект участват студенти от различни професионални направления – Политически науки, Икономика, Администрация и управление. Специфично за работата по този проект е, че д-р Пастармаджиева организира два обучителни курса за студентите, за да ги подготви да пишат научни статии.

Индикация за отношението на кандидата към студентите, на които преподава, са конкурси за предизборни прогнози, които тя организира. Д-р Пастармаджиева е намерила начин да поощри чрез награди, грамоти и сертификати участниците в тези конкурси.

Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидата

От научните публикации с принос в ПН 3.3 Политически науки, тези по научната специалност на конкурса са 14 броя, от които 1 самостоятелна монография (Приложение 1), 1 учебно помагало (Приложение 2), 7 доклада (Приложения 5.1, 5.2, 5.4, 5.5, 5.9, 5.10, 5.13) и 5 статии в научни списания (Приложения 4.1, 4.2, 4.3, 4.6, 4.8), две от които (Приложения 4.2 и 4.3) в научно списание, индексирани в първични бази данни (Scopus и Web of Science).

Основният хабилизационен труд на кандидата „Мажоритарната избирателна система и развитието на обществата“ е пряко свързан с тематиката на обявения конкурс. Монографичното научно изследване е по актуална и силно дискуссионна тема в българския политически процес. Авторката си поставя амбициозна цел на изследването, а именно - да установи дали държавите с мажоритарни избирателни системи са по-стабилни и с по-добри възможности за обществено-икономическо развитие в сравнение с държавите, използващи пропорционални или смесени системи, и съществува ли корелация между типа избирателна система и степента на развитие на държавите в социалната, икономическата и политическата сфера. В обхвата на изследването попадат 183 държави. Предмет на изследването са избирателните системи за избор на членове на законодателния орган в анализирания държави, както и различни измерители за тяхното функциониране в социалната, икономическата и политическата сфера. Авторката си поставя няколко задачи: 1) Синтезира концептуалната рамка на електоралното инженерство, като извежда зависимостите между избирателната система и други обществено-политически структури; 2) изследва и обобщава основните акценти от дебата за въвеждане на мажоритарна избирателна система в България от 1989 г. до момента; 3) проучва опита на балканските държави във връзка с прилагането на мажоритарна избирателна система от 1989 г. насам; 4) представя емпирични данни за разпределението на избирателните системи в световен мащаб и анализира очертаните зависимости; 5) анализира и обобщава натрупаните теоретични и емпирични данни; 6) на основа на реализираното изследване прави прогноза за възможността въвеждането на мажоритарна избирателна система да доведе до развитие на България в обществената, икономическата и/или политическата сфера. Основната изследователска теза на авторката е, че промяната на избирателната система в България към някоя от мажоритарните разновидности няма потенциала да осигури положително развитие по отношение на обществената, икономическата и политическата среда. Тази формулировка е допълнена със следните подтези: 1) Електоралното инженерство само по себе си не може да доведе до значими промени и да компенсира съществуващи слабости, като по този начин да осигури развитие. 2) Мажоритарните избирателни системи се прилагат предимно в държави с ниски резултати по отношение на функциониране на демокрацията, икономиката, гражданските права и свободи и други; 3) Опитите за прилагане на мажоритарни избирателни системи на Балканите са неуспешни.

Използвани са широк набор от изследователски подходи и методи. В рамките на литературния обзор са систематизирани основни елементи на електоралното инженерство. Представен е и преглед на мнения, позиции и анализи във връзка с българския дебат за въвеждане на мажоритарен избор. В монографичното изследване са съчетани статистически методи за

анализ с исторически и сравнителен подход. Книгата е структурирана в три глави. Първа глава е посветена на концепцията за електоралното инженерство, изяснена е неговата същност, цели и ефекти, както и факторите, които му влияят. Посочени са и последиците от прилагането на различни типове избирателни системи. Втора глава обобщава акценти от българския дебат за въвеждане на мажоритарен избор след 1989 г., като наред с това е разгледана общата рамка в Европа и на Балканите с оглед сходства по отношение на историческото и социално развитие. Трета глава представя емпиричните резултати за развитието на държавите с различни избирателни системи, оценено по набор от индикатори, и са идентифицирани зависимости.

Структурираната концептуална рамка и изясняването на основните понятия дават възможност да бъде продължено проучването в контекста на България. Авторката привежда примери, от които става ясно, че към електоралното инженерство следва да се подхожда особено внимателно, когато се прави опит да се осъществи в контекста на 3 пост-тоталитарни държави от централна и източна Европа. В тези държави фактори от историческо и културно естество могат да доведат до неочаквани резултати при изменение на изборното законодателство. Посоченото има особено значение за България, тъй като тя принадлежи към разглежданата група от държави. Първа глава дава основание да се направи извод, че посредством електорално инженерство наистина може да се постигне известен положителен политически ефект, но посоченото важи предимно за общества, където са налице сериозни конфликти. В такива общества посредством избирателната система може да се стигне до стабилизиране на конфронтационната ситуация, чрез осигуряване на възможност за представителство на различни социални групи, при които по принцип има потенциал за радикализация. Електоралното инженерство обаче не може да компенсира слабостите на функционирането на дадена политическата система. Изменението в изборните правила има ограничен спектър от последици и в този смисъл не бива да се създава очакване за радикална промяна при промяна в законодателство, отнасящо се до процедурите за формиране на законодателен орган. Изследването е с общ обем от 212 страници, от които 163 страници основен текст, 17 страници използвана литература със 134 източника и 32 страници приложения. Много добро впечатление прави факта, че авторката прави кратки обобщения в края на всяка глава, което служи и като логическа връзка към следващата. Изследването се отличава с изключително богат подбор на източници, дълбочина и комплексност на анализа и силна практико-приложна стойност. Монографичното изследване завършва със заключения и обобщения за същността и ефектите от мажоритарния вот и неговите евентуални последици върху българското обществено-политическо развитие. Авторката амбициозно, убедително и основателно

формулира претенциите за приноси на своя научен труд в две основни направления – развитие на научното знание в българската политологична наука относно електоралното инженерство, както и приложимост в образователния процес на студентите по Политология и Публична администрация в ПУ „Паисий Хилендарски“. Научният труд на д-р Пастармаджиева има и обществен принос за информирание и обогатяване на публичния дебат относно предимствата и недостатъците от въвеждането на мажоритарен вот в България.

Монографичното изследване на Даниела Пастармаджиева е върху актуална тема, засягаща политическата теория и практика и в сравнителен план - с пряко приложение върху българската политическа система. Изследването има приноси в проблематизирането, анализирането, синтезирането и обобщението на въпроси, свързващи мажоритарната изборителна система с качествата на обществено-политическата система и потенциала и възможностите за развитие на политическата общност.

Освен публикуван монографичен труд, кандидатът в конкурса има и публикуван учебник: Пастармаджиева, Д. (2020) Методи за изчисляване на изборния резултат (учебно помагало по дисциплина „Избори и изборителни системи“).

Монографичният труд, учебникът и публикуваните статии и доклади оформят три основни направления на научно-изследователската дейност, касаеща научната специалност на конкурса, а именно „Избори и изборителни системи“:

1) Взаимовръзката между типа изборителна система и различни аспекти от функционирането на държавите, сред които степен на демократичност, представителност, стабилност, приемственост в управлението и др.

2) Влияние на различните методи за изчисляване на изборния резултат и по-специално при пропорционалните изборителни системи, върху представителността, участие на по-малки политически партии, оползотворяване на гласовете и др.

3) Цели и методи на електоралното инженерство и факторите, обуславящи неговата необходимост.

Като цяло и в частност, представените за рецензиране научни публикации на кандидата съответстват максимално на научната област на обявения конкурс и представляват систематично надграждане и задълбочаване в научно-изследователската работа.

4. Оценка на личния принос на кандидата

В научните публикации на д-р Пастармаджиева са разгледани детайлно различни аспекти на електоралното инженерство, с което се допълва и обогатява съществуващото знание в България в тази научна област. На преден план е изведена, операционализирана и разработена концепцията за електорално инженерство (Приложение 1), която присъства откъслечно в българската политологична литература. За сравнение в западната политическа наука понятието е добре познато. Един от основните акценти, върху който са фокусирани изследванията, е ролята на социалния контекст (Приложение 1, 4.2, 5.1, 5.9, 5.10) и по-специално политическата култура. В контекста на електоралното инженерство са приведени примери какви резултати могат да произведат мажоритарните избирателни системи, което в степента на своята детайлизираност също е новост за българската политическа наука. Един от най-съществените научни приноси на реализираните изследвания е емпирично доказаната връзка между типа избирателна система и общата оценка за развитието на държавите (Приложение 1, 4.6, 4.8, 5.5, 5.13). Посоченото представлява и основа за последващи изследвания, в които да се тестват и още по-широк кръг от индикатори, включително и в динамика, както и да се изследват конкретни случаи. Д-р Пастармаджиева поставя началото и на концептуализацията на въпросите, свързани с правото на отзоваване (Приложение 4.3).

Научно-приложни приноси

Научната работа на д-р Пастармаджиева отразява възобновения дебат за въвеждане на мажоритарна избирателна система в България. Тя е мотивирана да търси емпирични доказателства за концептуалните постановки, които да дадат отговори на актуалните социални, икономически и политически търсения, въпроси и проблеми на обществото. В монографията, научните статии и докладите са представени редица отправни точки, които следва да бъдат съблюдавани при избор на система за формиране на законодателен орган, както и ефектите, които произвеждат различните подходи. Част от изследванията са фокусирани върху Балканите (Приложение 4.1 и 5.10) и/или върху конкретни държави от Балканите (Приложение 5.9), предвид факта, че България принадлежи към този регион и има сходствата с другите страни от полуострова.

Възможностите за реализиране на парламентарни избори по време на пандемията от COVID-19 дава практически поглед от една страна върху теоретичните възможности за гласуване, приложими в условията на пандемия, но и върху вече приложени подходи от страна на други държави (Приложение 5.2). Д-р Пастармаджиева прави внимателен анализ на аргументите за въвеждане на мажоритарна избирателна система в България, като разграничава

онези, които кореспондират с теорията и практиката, и онези, които подвеждат гражданите относно резултатите, които могат да очакват (Приложение 5.4). Приведените в научните изследвания практически измерения, емпирични данни и анализът на българския дебат, повишават публичната информираност по темата, допринасят за конструктивни дискусии и по-добри законодателни решения.

Образователни приноси

Д-р Даниела Пастармаджиева е разработила авторски лекционни курсове, свързани с тематичната област на настоящия конкурс. Новаторски внедрява в преподаването всички резултати от научно-изследователската ѝ работа. От академичната 2020/2021 г. Електоралното инженерство е включено като отделна тема в курса по „Избори и избирателни системи“, който се изучава от студенти по „Политология“ и „Публична администрация“ в ПУ „Паисий Хилендарски“. Публикувано е учебно пособие, фокусирано върху изчисляването на изборния резултат при отделните разновидности на избирателните системи и използвани методи. За всеки от методите има задача с решение, линк към пример от практиката и задачи за самоподготовка. (Приложение 2)

Безспорна оценка за значимостта на приносите на д-р Пастармаджиева се съдържа и в справката за цитируемостта на нейните публикации както в страната, така и в чужбина, което свидетелства и за нейното международно признание като учен.

5. Критични забележки и препоръки

Въпросът за изборите и избирателните системи като технология за излъчване на политическо представителство в някаква степен се явява вторичен спрямо общата криза на представителната демокрация – нарастваща фрагментация и хетерогенност на представляваните на фона на динамично променящи се структури, които трябва да излъчат свои представители, които доста често напоследък са алтернативни или външни (някои ги наричат и „несистемни играчи“) за наличните вече рекрутирани политически елити. По какъв начин кризата на демокрацията ще засегне развитието на обществата? Дали умората от политиката в някои общества се дължи и на разочарование от избори и изборни процеси и какво става, когато заменим политиката с управление? ... Въпроси, които насочват повече към изборите и избирателните системи като философия, а не само като технология. Казаното по никакъв начин не омаловажава научната дейност на кандидата, а по-скоро съдържа провокативна препоръка за бъдеща научно-изследователска работа.

6. Лични впечатления

Познавам Даниела Пастармаджиева още от времето, когато работеше по докторската си дисертация, и присъствах след това на публичната ѝ защита. Оттогава почти непрекъснато следя научната ѝ продукция и академичното ѝ развитие.

Убеден съм, че в нейно лице Пловдивският университет има ценен преподавател и изследовател, който успява да предаде своите знания, умения, енергия и мотивация и на своите студенти, на което съм бил свидетел като рецензент на нейни научно-изследователски проекти, в които активно се включват и студенти. Освен научно ангажирана, д-р Пастармаджиева заема и отговорни граждански позиции по актуални публични въпроси. Тя е уважаван член на българската политологична научна общност. Нейната монография синтезира отговор на обществения дебат за мажоритарната система и дава емпирични доказателства за позицията, която Българската асоциация за политически науки зае, че тази система не е подходяща за България и няма да произведе очакваните резултати.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от Даниела Пастармаджиева, отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил достатъчен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС ‘доктор’ и в конкурса за академична длъжност „главен асистент“. Спазени са количествените показатели на критериите за заемане на академичната длъжност „доцент“.

В работите на кандидата има оригинални научни и приложни приноси, които са получили публична апробация в списания и научни сборници. Научните разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на Даниела Пастармаджиева е несъмнена и безспорна. Стриктно се придържа към нормите на академичната етика. Не е установено плагиатство.

Постигнатите от Даниела Пастармаджиева резултати в учебната и научно-изследователската дейност, напълно съответстват на специфичните изисквания на Факултета

по икономически и социални науки, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, напълно убедено давам своята **положителна** оценка и препоръчвам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Факултета по икономически и социални науки за избор на Даниела Добрева Пастармаджиева на академичната длъжност „доцент“ в ПУ „П. Хилендарски“ по професионално направление **3.3. Политически науки (Избори и избирателни системи)**.

09.09.2021 г.

Рецензент: .....

(доц. д-р Пламен Ралчев)